

Єднання
заради дії

ДОСЛІДЖЕННЯ
ЛОКАЛЬНИХ ПОЛІТИК І ПРОГРАМ:

ЯК ВПО ДОЛУЧЕНІ ДО ЖИТТЯ ГРОМАД?

ВСТУП

Органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади можуть розробляти та затверджувати місцеві цільові програми, спрямовані на розв'язання найактуальніших проблем територіальної громади, зокрема на підтримку та посилення соціального захисту окремих категорій громадян. Такі повноваження визначені статтями 26, 27, 59 [Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»](#).

До місцевих цільових програми, які передбачають надання матеріальної допомоги або соціальних послуг, зазвичай розробляються положення, які визначають порядок реалізації програм, перелік окремих категорій громадян, що можуть отримати матеріальну допомогу або соціальні послуги в громаді тощо. Отримувачами такої додаткової підтримки, зазвичай є **члени територіальної громади**, які постійно в ній проживають. Однак національне законодавство не містить визначення понять «член територіальної громади» та «постійне проживання». Варто також зазначити, що до повноважень органів місцевого самоврядування не належить право тлумачити такі базові терміни.

Відповідно до [Закону України 1871-ІХ від 05.11.2021 р. «Про надання публічних \(електронних публічних\) послуг щодо декларування та реєстрації місця проживання в Україні»](#) та [Постанови КМУ № 265 від 07 лютого 2022 р. «Деякі питання декларування і реєстрації місця проживання та ведення реєстрів територіальних громад»](#), у кожній громаді створений і ведеться реєстр територіальної громади — база даних, призначена для зберігання, обробки та використання інформації для обліку осіб, які проживають на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Отже, єдиним чітко визначеним у законі способом підтвердження проживання особи в територіальній громаді, а відтак — приналежності до неї — є зареєстроване місце проживання.

Внутрішньо переміщені особи (далі — ВПО) мешкають не за зареєстрованим місцем проживання. Тому вони не можуть брати участь у загальних зборах чи громадських слуханнях, подавати місцеві ініціативи, створювати органи самоорганізації населення, голосувати за проекти громадського бюджету, користуватися іншими інструментами локальної демократії. Це також означає, що на них не поширюються місцеві цільові програми, спрямовані на підтримку членів територіальної громади, що створює певну дискримінацію.

Статут територіальної громади може містити визначення членів територіальної громади, до яких можуть також бути віднесені внутрішньо переміщені особи. Паспорт місцевої цільової програми або положення про порядок її виконання також може містити визначення поняття «члени територіальної громади», до яких можуть бути віднесені внутрішньо переміщені особи.

Методологія дослідження локальних політик і програм щодо включення ВПО

Мета дослідження:

- проаналізувати статuti цільових громад, місцевих цільових програм та інших місцевих нормативно-правових актів щодо визнання внутрішньо переміщених осіб членами територіальної громади;
- здійснити порівняльний аналіз існуючих і перспективних практик включення ВПО до участі в місцевому самоврядуванні приймаючих територіальних громад;
- ідентифікувати перешкоди в доступі до інструментів соціальної підтримки вразливих категорій громадян із числа внутрішньо переміщених осіб у приймаючих громадах.

Об'єкт дослідження:

дискримінація внутрішньо переміщених осіб щодо права на безпосередню участь у місцевому самоврядуванні, а також права отримувати соціальну підтримку (зокрема матеріальну), передбачену місцевими цільовими програмами та іншими місцевими нормативно-правовими актами.

Предмет дослідження:

- статuti територіальних громад;
- чинні місцеві цільові програми, інші місцеві нормативно-правові акти (положення, рішення, розпорядження, плани заходів тощо), спрямовані на соціальну підтримку (в тому числі матеріальну) окремих вразливих категорій громадян.

Завдання дослідження:

1. Визначити, чи місцеві громади включають переселенців до членів територіальної громади згідно зі статутом територіальної громади та чи враховують їхні потреби та інтереси при створенні та реалізації місцевих цільових програм.
2. Вивчити та проаналізувати місцеві цільові програми, спрямовані на підтримку та посилення соціального захисту вразливих категорій громадян, зокрема щодо підтримки окремих категорій ВПО (дітей віком до 18 років та осіб похилого віку, осіб, які потребують додаткового медичного піклування, осіб з інвалідністю).
3. Визначити потреби у внесенні змін до місцевих цільових програм та інших місцевих нормативно-правових актів приймаючих громад із метою забезпечення можливості для ВПО скористатися ними.
4. Перевірити, чи працюють існуючі місцеві цільові програми, чи забезпечується їх виконання відповідними фінансовими та організаційними ресурсами.

Методи та інструменти дослідження:

1. Правовий аналіз місцевих нормативно-правових актів, оприлюднених на офіційних сайтах органів влади.
2. Аналіз звітів і статистичних даних, а також відповідей на запити згідно з вимогами Закону України «Про доступ до публічної інформації».
3. Аналіз офіційних вебсайтів органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.
4. Експертні інтерв'ю з представниками органів місцевої влади територіальних громад.

 Географія дослідження охоплює 25 громад у 15 областях України:

Джерела інформації:

1. Вебсайти органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування територіальних громад.
2. Офіційні відповіді на запити згідно з вимогами Закону України «Про доступ до публічної інформації».
3. Статистична інформація щодо кількості ВПО, отримана під час експертних інтерв'ю.
4. Статути територіальних громад.
5. Місцеві нормативно-правові акти (положення, програми, рішення, розпорядження, плани заходів тощо).
6. Транскрипти експертних інтерв'ю з представниками органів місцевої влади територіальних громад.

ВИСНОВКИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПРАВОВОГО АНАЛІЗУ МІСЦЕВИХ НПА

Під час дослідження був здійснений правовий аналіз 193 місцевих нормативно-правових актів 25 громад у 15 областях України. Для дослідження були обрані наступні групи місцевих НПА:

- статuti територіальних громад та окремі положення до них;
- програми та рішення, що стосуються соціального захисту окремих категорій громадян;
- програми та рішення, що стосуються виключно ВПО;
- програми та рішення, що містять заходи, спрямовані на допомогу дітям ВПО.

Під час аналізу враховувались останні зміни, внесені до 31.03.2023 р. включно та оприлюднені на офіційних вебсайтах органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування.

У зв'язку з застосуванням різних практик щодо розподілу повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування кількість проаналізованих НПА в різних громадах є різною (від 4 до 15).

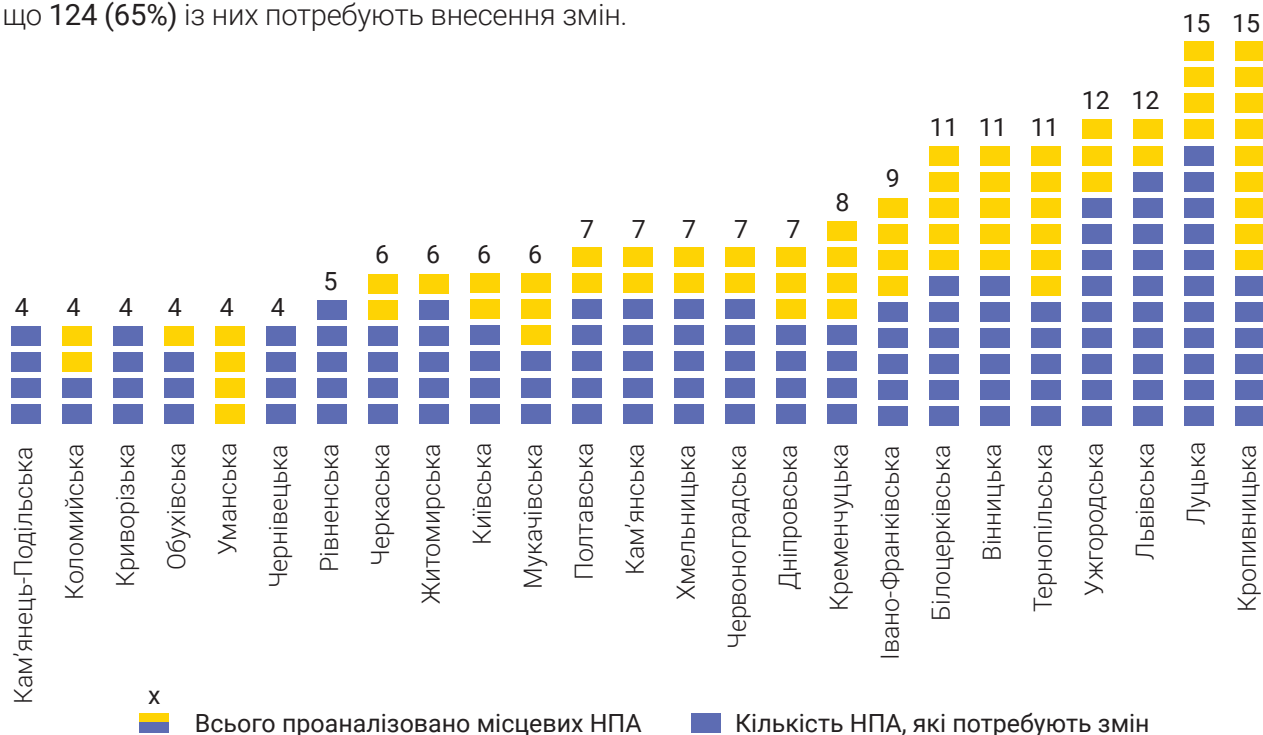
Проаналізовані місцеві нормативно-правові акти

- проаналізовано
- потребують змін
- статут
- стосуються виключно ВПО
- НПА соціального захисту окремих категорій громадян
- містять заходи, спрямовані на допомогу дітям ВПО

Область / Громада	Всього місцевих НПА		Кількість НПА за тематикою			
						
Хмельницька / Кам'янець-Подільська	4	4	1	1	1	1
Івано-Франківська / Коломийська	4	2	0	1	2	1
Дніпропетровська / Криворізька	4	4	1	0	2	1
Київська / Обухівська	4	3	1	0	2	1
Черкаська / Уманська	4	0	0	0	2	2
Чернівецька / Чернівецька	4	4	1	0	1	2
Рівненська / Рівненська	5	5	1	0	1	3
Черкаська / Черкаська	6	4	1	0	4	1
Житомирська / Житомирська	6	5	1	0	3	2
Київська / Київська	6	4	1	0	3	2
Закарпатська / Мукачівська	6	3	1	1	1	3
Полтавська / Полтавська	7	5	1	2	4	0
Дніпропетровська / Кам'янська	7	5	1	2	2	2
Хмельницька / Хмельницька	7	5	1	1	4	1
Львівська / Червоноградська	7	5	1	0	5	0
Дніпропетровська / Дніпровська	7	4	1	1	3	2
Полтавська / Кременчуцька	8	4	1	2	5	0
Івано-Франківська / Івано-Франківська	9	5	1	1	5	2
Київська / Білоцерківська	11	6	1	2	6	2
Вінницька / Вінницька	11	6	1	0	8	2
Тернопільська / Тернопільська	12	5	1	0	6	5
Закарпатська / Ужгородська	12	9	6	2	3	1
Львівська / Львівська	12	10	1	2	7	2
Волинська / Луцька	15	11	1	1	10	3
Кіровоградська / Кропивницька	15	6	2	2	7	4
Загалом	193	124	29	23	97	45

Проаналізовані нормативно-правові акти за громадами

За результатами правового аналізу 193 місцевих НПА встановлено, що 124 (65%) із них потребують внесення змін.

Під час аналізу були виявлені суттєві недоліки окремих положень місцевих нормативно-правових актів, які обмежують права внутрішньо переміщених осіб на соціальний захист та участь у здійсненні місцевого самоврядування (участь у загальних зборах, громадських слуханнях, внесення місцевої ініціативи тощо), зокрема в разі відсутності у ВПО реєстрації місця проживання на території громади та відсутності даних про неї в реєстрі територіальної громади.

Відповідно до частини першої статті 1 [Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»](#), територіальна громада — це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр. Отже, приймати безпосередню участь у вирішенні питань місцевого значення можуть **усі жителі** територіальної громади. Звужувати це поняття штучним визначенням за певними ознаками членства в територіальній громаді ні органи виконавчої влади, ні органи місцевого самоврядування не мають права. Такі дії суперечать Європейській конвенції з прав людини та Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» і можуть містити ознаки дискримінації (прямої, непрямої або утиску).

Крім того, виявлені недоліки створюють умови для порушення, передбаченого статтею 119 Бюджетного кодексу України, зокрема нецільового використання бюджетних коштів.

Виявлені недоліки, які обмежують права ВПО:

1. Переважна більшість статутів не передбачає приналежності до жителів/мешканців/членів територіальної громади внутрішньо переміщених осіб, які не внесені до Реєстру територіальної громади (Кам'янець-Подільська, Київська, Кременчуцька, Криворізька, Кропивницька, Львівська, Мукачівська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Ужгородська, Хмельницька, Червоноградська, Черкаська, Чернівецька територіальні громади).
2. Деякі статuti визначають приналежність ВПО до жителів/мешканців/членів територіальної громади. Водночас правом на участь у здійсненні місцевого самоврядування (участь у загальних зборах, громадських слуханнях, внесення місцевої ініціативи тощо) можуть скористатись лише ті, які мають зареєстроване місце проживання на території громади (Білоцерківська, Вінницька, Дніпровська, Житомирська, Івано-Франківська, Кам'янська, Луцька, Обухівська територіальні громади).
3. Статутами деяких територіальних громад не визначено, за якими ознаками встановлюється приналежність до членів територіальної громади (Київська, Мукачівська, Ужгородська, Червоноградська територіальні громади) або визначення не є зрозумілим, наприклад: «членами територіальної громади міста вважаються всі жителі, які перебувають на статистичному обліку постійного проживання на території адміністративно-територіальних одиниць міста Кременчук» або «членами територіальної громади міста Рівного є громадяни України, які постійно або тимчасово проживають у межах території міста, перебувають на статистичному обліку і не обмежені у своїх правах».
4. Через відсутність у вільному доступі на офіційному сайті громади статуту та нормативно-правових актів, які регулюють механізм надання допомог, пільг, компенсацій і послуг, здійснити правовий аналіз щодо доступу до них для ВПО було неможливо (Криворізька, Уманська територіальні громади).
5. Більшість місцевих цільових програм, спрямованих на соціальну підтримку деяких вразливих категорій громадян, не поширюється на внутрішньо переміщених осіб, які не внесені до Реєстру територіальної громади.
6. Деякі програми містять додаткові умови та обмеження для осіб з-поміж ВПО щодо можливості скористатись ними, наприклад:
  - «перебувають **не менше, ніж один рік на обліку** в Єдиній інформаційній базі даних про внутрішньо переміщених осіб за місцем фактичного проживання у межах Львівської міської територіальної громади»;
  - «пільги та допомоги надаються особам, зареєстрованим на території Кам'янської міської територіальної громади, а в окремих випадках — особам, які не мають зареєстрованого місця проживання на території громади, але **проживають на її території протягом останніх 5 років**»;
  - «окремі внутрішньо переміщені особи, які взяті на облік **після 13 березня 2022 року** та перебувають у складних життєвих обставинах, можуть отримати продуктові набори, гарячі обіди та індивідуальні засоби особистої гігієни» (Хмельницька територіальна громада);

- «в наданні компенсації може бути відмовлено, якщо внутрішньо переміщена особа **проживає менше, ніж один рік** у межах м. Києва або в межах однієї області згідно з відомостями бази даних»;
- «отримати допомогу мають право внутрішньо переміщені особи, які зареєстровані в населених пунктах Івано-Франківської міської територіальної громади, починаючи з **01.03.2022 року, але не менше, ніж за 6 місяців до народження дитини**»;
- «дія комплексної міської соціальної програми «Турбота» поширюється на громадян, місце проживання яких **зареєстровано** на території Рівненської міської територіальної громади (в окремих випадках, **як виняток**, які фактично проживають)», при цьому, незрозуміло, що мається на увазі під «окремими випадками».

7. У деяких громадах внутрішньо переміщені особи не визначені місцевими цільовими програмами як соціально незахищені.

8. Деякі місцеві НПА містять некоректні, неактуальні формулювання терміну «внутрішньо переміщена особа», наприклад:

- «вимушено переселені особи» (Луцька територіальна громада);
- «тимчасово переселені громадяни» (Кам'янець-Подільська територіальна громада);
- «вимушено переміщені у зв'язку з військовою агресією рф проти України» (Кременчуцька територіальна громада);
- «біженці» (Тернопільська територіальна громада);
- «переміщені з тимчасово окупованої території України та районів проведення анти-терористичної операції» (Київська, Ужгородська, Вінницька територіальні громади);
- «внутрішньо переміщені з тимчасово окупованої території в Донецькій та Луганській областях, Автономній Республіці Крим і м. Севастополі» (Чернівецька територіальна громада).

9. Деякі місцеві НПА містять суперечливі положення, наприклад визнають, що їх дія поширюється на внутрішньо переміщених осіб, і при цьому містять підстави для відмови особам, які не надали документ, що засвідчує адресу місця реєстрації на території громади. Водночас відповідними переліками таких НПА не передбачена можливість надати довідку про взяття на облік ВПО (Ужгородська, Хмельницька, Червоноградська, Кропивницька територіальні громади).

10. У деяких громадах не передбачено безкоштовне харчування дітей з числа внутрішньо переміщених осіб і дітей, які мають статус дитини, що постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів (Львівська).

Варто зазначити, що були виявлені й успішні практики, які варто врахувати при розробці місцевих НПА, спрямованих на підтримку окремих соціально вразливих категорій населення, зокрема переселенців:

Перелік місцевих НПА, спрямованих на підтримку ВПО

Громада	Назва НПА
Білоцерківська	<ul style="list-style-type: none"> Програма підтримки внутрішньо переміщених осіб на 2023-2025 рр. Про організаційне забезпечення реалізації заходів Програми підтримки внутрішньо переміщених осіб на 2023-2025 рр.
Дніпровська	<ul style="list-style-type: none"> Комплексна програма підтримки внутрішньо переміщених осіб на 2022–2026 рр.
Івано-Франківська	<ul style="list-style-type: none"> Положення про Координаційний центр взаємодії з внутрішньо переміщеними особами в Івано-Франківській міській територіальній громаді
Кам'янська	<ul style="list-style-type: none"> Програма підтримки внутрішньо переміщених осіб на 2022 рік Програма підтримки внутрішньо переміщених осіб на 2023-2025 рр.
Коломийська	<ul style="list-style-type: none"> Програма «Надання підтримки внутрішньо переміщеним та/або евакуйованим особам у зв'язку із введенням воєнного стану на 2023 рік»
Кременчуцька	<ul style="list-style-type: none"> Програма підтримки внутрішньо переміщених та евакуйованих осіб на 2023 рік Про забезпечення продуктовими наборами внутрішньо переміщених осіб, які перебувають на обліку у Кременчуцькій міській територіальній громаді
Кропивницька	<ul style="list-style-type: none"> Про пільги внутрішньо переміщеним особам у закладах культури Про звільнення у 2022 році внутрішньо переміщених осіб від оплати вартості адміністративної послуги, яка зараховується до бюджету Кропивницької міської територіальній громаді
Луцька	<ul style="list-style-type: none"> Про затвердження Порядку безоплатного забезпечення харчуванням вимушено переселених осіб
Львівська	<ul style="list-style-type: none"> Програма соціального захисту внутрішньо переміщених осіб Програма відшкодування витрат на поховання внутрішньо переміщених осіб, які померли на території Львівської міської територіальній громаді та не досягли пенсійного віку на момент смерті, не працювали, не перебували на службі, не зареєстровані в Державному центрі зайнятості як безробітні
Полтавська	<ul style="list-style-type: none"> Про питання забезпечення пільгових категорій внутрішньо переміщених осіб послугами зубного протезування, зміни до програми «Пільгове зубопротезування окремих категорій громадян Полтавської міської територіальній громаді на 2022 рік» Про затвердження Цільової комплексної програми надання підтримки внутрішньо переміщеним та/або евакуйованим особам
Ужгородська	<ul style="list-style-type: none"> Програма соціального захисту та підтримки внутрішньо переміщених осіб на 2022 рік Програма соціального захисту та підтримки внутрішньо переміщених осіб на 2023-2025 рр.
Хмельницька	<ul style="list-style-type: none"> Порядок надання на безоплатній основі продуктивних наборів та індивідуальних засобів особистої гігієни внутрішньо переміщеним та/або евакуйованим особам
Черкаська	<ul style="list-style-type: none"> Програма надання підтримки внутрішньо переміщеним/або евакуйованим особам у м. Черкаси у зв'язку із введенням воєнного стану

Однак у громадах немає єдиного підходу до розробки таких НПА та визначення заходів, спрямованих на підтримку ВПО.

Зокрема деякі місцеві цільові програми містять розгалужений комплекс заходів щодо матеріальної, соціальної, психологічної підтримки переселенців (Кам'янська, Дніпровська, Ужгородська, Полтавська територіальні громади).

Натомість більшість прийнятих у громадах програм містять лише один-два заходи, що передбачають надання послуги або матеріальної допомоги ВПО:

- перевезення внутрішньо переміщених та/або евакуйованих осіб із залізничного вокзалу Чернівців до Державного кордону України (Чернівецька територіальна громада);
- звільнення від оплати вартості адміністративної послуги (Кропивницька територіальна громада);
- надання продуктових наборів та індивідуальних засобів особистої гігієни (Хмельницька, Черкаська територіальна громада);
- здійснення поточного ремонту та/або придбання матеріалів для облаштування місць тимчасового перебування внутрішньо переміщених та/або евакуйованих осіб (Коломийська територіальна громада);
- виділення коштів на придбання житла внутрішньо переміщеним особам (Кременчуцька територіальна громада);
- надання одноразової матеріальної допомоги внутрішньо переміщеним особам (Львівська територіальна громада).

У деяких громадах були **внесені зміни до чинних місцевих НПА**, з метою розширення їх дії на **внутрішньо переміщених осіб**, зокрема до наступних:

1. Положення про порядок надання одноразової адресної матеріальної допомоги окремим громадянам за рахунок коштів бюджету Уманської міської територіальної громади, щодо надання одноразової адресної матеріальної допомоги внутрішньо переміщеним особам.
2. Положення про територіальні центри соціального обслуговування Кременчуцької міської територіальної громади, щодо безоплатного надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам.
3. Порядок забезпечення осіб електронними квитками «Соціальна карта Тернополянина» на безоплатній основі» в частині внесення до переліку осіб пільгової категорії ВПО.
4. Порядок безоплатного зубопротезування пільгових категорій громадян Тернопільської міської територіальної громади щодо включення до переліку пільгових категорій, які можуть отримати послуги з безоплатного зубопротезування учасників бойових дій з числа внутрішньо переміщених осіб, фактичне місце проживання/перебування яких є населені пункти Тернопільської міської територіальної громади.
5. Програма розвитку міського пасажирського транспорту та зв'язку у м. Кропивницькому на 2021–2024 рр., щодо включення внутрішньо переміщених осіб до переліку пільгових категорій, які користуються безкоштовним проїздом у громадському транспорті Кропивницької міської територіальної громади.

6. Програма «Здоров'я вінничан на 2022–2024 рр.» Вінницької міської територіальної громади, щодо поширення її дії на внутрішньо переміщених осіб, які перебувають на обліку в департаменті соціальної політики міської ради.
7. Комплексна міська соціальна програма «Турбота» Рівненської територіальної громади, щодо надання матеріальної допомоги внутрішньо переміщеним особам.
8. Перелік соціальних послуг, умов їх надання структурними підрозділами Територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) м. Рівного, щодо можливості для внутрішньо переміщених осіб користуватися всіма послугами, що надаються структурними підрозділами центру для відповідних категорій громадян.
9. Положенням про територіальний центр надання соціальних послуг м. Черкаси щодо отримання соціальних послуг у територіальному центрі громадянами, які фактично проживають в м. Черкаси, або іноземцями та особами без громадянства, у тому числі біженцями, внутрішньо переміщеними особами, які проживають у м. Черкаси на законних підставах, перебувають у складних життєвих обставинах, потребують соціальних послуг.
10. Порядок надання одноразової матеріальної допомоги окремим категоріям населення Івано-Франківської міської територіальної громади, щодо права на отримання такої допомоги внутрішньо переміщеними особами.

ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

---

1. З метою реалізації внутрішньо переміщеними особами, які перебувають на обліку та проживають на території громад, права на безпосередню участь у місцевому самоврядуванні, внести відповідні зміни до статутів територіальних громад.
2. З метою усунення перешкод для отримання послуг, пільг, допомог, компенсацій окремими категоріями населення, в тому числі особами, які перебувають на обліку в територіальній громаді як ВПО, внести зміни до відповідних місцевих цільових програм, а також до місцевих нормативно-правових актів, які визначають порядок реалізації заходів і надання послуг, пільг, допомог, компенсацій окремим категоріям населення.
3. З метою забезпечення відповідності положень місцевих НПА чинному законодавству щодо внутрішньо переміщених осіб внести відповідні зміни, зокрема в частині термінології.
4. З метою посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб переглянути зміст чинних місцевих цільових програм і передбачити відповідні заходи, спрямовані на підтримку ВПО.
5. Забезпечити оприлюднення місцевих нормативно-правових актів на офіційних вебсайтах органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Правове обґрунтування

- Стаття 33 Конституції України. Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання.
- Стаття 5 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи засвідчує місце проживання внутрішньо переміщеної особи.
- Стаття 2 Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні». Громадянам України, а також іноземцям та особам без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, гарантуються свобода пересування та вільний вибір місця проживання на її території, за винятком обмежень, які встановлені цим Законом.
- Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».
- Стаття 38-1 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». Звуження змісту та обсягу права осіб з інвалідністю на пільговий проїзд транспортом не допускається.
- Стаття 3 Закону України «Про місцеве самоврядування». Громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до відповідних територіальних громад.

ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ будь-яке обмеження права громадянина України брати участь у місцевому самоврядуванні, зокрема **залежно від терміну проживання на відповідній території**.

Запропоновані зміни також забезпечать приведення місцевих нормативно правових актів у відповідність до положень статті 64 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», а також уникнути порушення, передбаченого статтею 119 Бюджетного кодексу України.

Технічна довідка щодо експертних інтерв'ю

Експертні інтерв'ю проводились Дослідницькою агенцією Fama у період з грудня по березень 2023 року.

Метод збору даних: глибинні інтерв'ю.

Завдання дослідження:

1. Ідентифікувати чинні місцеві цільові програми та нормативно-правові акти, спрямовані на підтримку ВПО у приймаючій громаді.
2. Дослідити особливості роботи місцевих цільових програм, спрямованих на підтримку ВПО (фінансування, кількість користувачів, канали інформування про програму).
3. Визначити, як саме враховують місцеві програми з соціальної підтримки потреби ВПО.
4. Виявити перешкоди, які заважають ВПО отримувати соціальні послуги у приймаючій громаді.
5. Ідентифікувати наявні перспективні практики та пропозиції щодо включення ВПО до участі в місцевому самоврядуванні у приймаючій громаді.

ЦА: представники виконавчих органів місцевого самоврядування, які опікуються питаннями ВПО в цільових громадах.

Критерії відбору: цільовий рекрутинг.

Загальна кількість інтерв'ю: 44.

Два інтерв'ю: Білоцерківська, Дніпровська, Житомирська, Кам'янець-Подільська, Коломийська, Кременчуцька, Кропивницька, Луцька, Львівська, Обухівська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Ужгородська, Уманська, Хмельницька, Червоноградська, Черкаська, Чернівецька.

Одне інтерв'ю: Вінницька, Івано-Франківська, Кам'янська, Київська, Криворізька, Мукачівська.

Одне інтерв'ю було проведене в громадах через обмежені можливості рекрутингу осіб із вибірки ЦА.

ЗАУВАЖИМО, що свідчення офіційних представників ОМС можуть мати розбіжності з показниками в документах та інтернеті.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Кількість місцевих цільових програм у громадах, що фінансуються з місцевого бюджету

Громада	Кількість програм	
	затверджених	орієнтованих виключно на ВПО
Уманська	9	
Червоноградська	9	
Дніпровська	6	1
Луцька	6	
Тернопільська	6	
Черкаська	6	1
Білоцерківська	4	1
Вінницька	4	
Коломийська	4	1
Кременчуцька	4	
Ужгородська	4	1
Івано-Франківська	3	
Київська	3	
Криворізька	3	
Кропивницька	3	
Обухівська	3	
Чернівецька	3	
Кам'янська	2	1
Полтавська	2	1
Рівненська	2	
Хмельницька	2	
Житомирська	1	
Кам'янець-Подільська	1	
Львівська	1	
Мукачівська	1	

! ВАЖЛИВО

Кількісні дані, зібрані в межах дослідження, **мають низку суттєвих обмежень:**

У деяких громадах представники ОМС могли не володіти повним об'ємом інформації або відповідали лише за певну частину громади (до прикладу, район міста, як у випадку з Київською та Кременчуцькою громадами), тож їхні свідчення не є репрезентативними для громади в цілому.

Свідчення респондентів з однієї громади подекуди різнилися. Якщо громада не надавала офіційних статистичних документів (за допомогою яких можна було б ідентифікувати істинну інформацію), подавалися обидва показники через слеш (/).

У розрізі кількості користувачів соціальних послуг дехто з експертів міг називати кількість звернень, дехто — кількість індивідуальних користувачів, оскільки методики обліку даних різняться від громади до громади.

Учасники називали різні періоди збору даних: за останній рік, за весь період, дехто не зазначав періоди взагалі.

Деякі громади не називали єдиного показника з кількості користувачів (здебільшого з числа ВПО). Така ситуація спричинена тим, що деякі респонденти можуть не оперувати всією інформацією стосовно громади або не ведуть статистики загального показника користувачів. До прикладу, респонденти з Червоноградської громади перелічували кількість користувачів щодо кожної послуги. Такі показники загреговані та відмічені в таблиці символом ~. Були деталізовані послуги та установи, показники яких взяли в розрахунок. Зазначимо, що ці дані не є точними, оскільки не охоплюють усього спектра послуг, які надаються у громаді.

З огляду на існуючі обмеження **не рекомендовано проводити порівняльний аналіз кількісних даних і приймати всі показники за істинні.**

Найбільша кількість програм зафіксована в Уманській і Червоноградській громадах. Кожна з них налічує 9 діючих цільових програм. Найменше зафіксовано в Мукачівській, Львівській, Кам'янець-Подільській і Житомирській громадах — по одній на громаду.

Лише одна із зафіксованих програм перестала діяти у 2023 році — у Вінницькій громаді.

Програми, орієнтовані суто на ВПО, зафіксовані в Білоцерківській, Дніпровській, Кам'янській, Коломийській, Полтавській, Ужгородській і Черкаській громадах. У деякі цільові програми від початку повномасштабного вторгнення також вносили зміни, додаючи пункти стосовно ВПО. Здебільшого респонденти вважають, що модифікувати програми для включення потреб ВПО не потрібно, оскільки переселенці переважно мають такий самий доступ до послуг, як і місцеві жителі.

Інших нормативно-правових актів, що стосуються ВПО, не зафіксовано в жодній із громад.

**Фінансування програм рідко зменшують;
часто видатки на реалізацію порівняно з 2022 роком зростали.**

Загальна кількість користувачів соціальних послуг у громадах

 Загальна кількість користувачів соціальних послуг¹

Громада			Джерела даних
Білоцерківська	999	2022	Програма «Турбота»
Вінницька			дані відсутні
Дніпровська	9 992/~400 000	2022 увесь час	Територіальний центр / Управління соціального захисту
Житомирська	11 000	2022	Центр соціальних служб
Івано-Франківська	24 685	2022	департамент соціальної політики виконкому Івано-Франківської міської ради
Кам'янець-Подільська			дані відсутні
Кам'янська	6 069	2022	Програми соціального захисту населення Кам'янської міської територіальної громади на 2022-2026 роки; документ, наданий респондентами
Київська	1 000	2022	Програма «Турбота. Назустріч киянам» в Управлінні соціального захисту населення Дарницького району
Коломийська	1 193	2022	Територіальний центр, послуга соціального таксі, прихисток безхатьків
Кременчуцька			дані відсутні
Криворізька	330 000	2022	Управління праці та соціального захисту департаменту соціальної політики
Кропивницька			дані відсутні
Луцька	~55 000	2022	Управління соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Луцької міської ради
Львівська			дані відсутні
Мукачівська	3 000	2022	Управління соціального захисту населення Мукачівської міської ради
Обухівська	4 200	2022	Управління соціального захисту населення виконавчого комітету Обухівської міської ради
Полтавська			дані відсутні
Рівненська			дані відсутні
Тернопільська	186 889	-	Територіальний центр
Ужгородська			дані відсутні
Уманська	~25 000 / 18 000	2022	Програма «Турбота», Управління праці та соціального захисту населення
Хмельницька			дані відсутні
Червоноградська	~2 400	2022	Територіальний центр, Центр соціальних служб
Черкаська	26 500	2022	Управління розвитку соціальної сфери Черкаської міської ради
Чернівецька	3 578	2022	Кількість звернень до Чернівецького КЦ «Турбота»

¹ Символом ~ відмічені показники, які охоплюють загальну кількість користувачів окремих послуг; через слеш (/) перераховані показники, надані різними експертами.

Кількість зареєстрованих ВПО та користувачів соціальних послуг з числа ВПО у громадах (за інформацією, наданою респондентами)

Кількість зареєстрованих ВПО у громаді²

Кількість користувачів з числа ВПО³

Період збору даних

Громада				Джерела даних
Білоцерківська	~16 000	~520	2023	Програма підтримки внутрішньо переміщених осіб
Вінницька	45 782	~5 110	2022	Вінницький міський територіальний центр соціального обслуговування, Вінницький міський центр соціальних служб, Міський центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями
Дніпровська	~185 000	736	2022	Територіальний центр
Житомирська	11 953	дані відсутні		Житомирський міський центр соціальних служб
Івано-Франківська	42 132	дані відсутні		Департамент соціальної політики виконкому Івано-Франківської міської ради
Кам'янець-Подільська	~22 000 / 36 000	дані відсутні		Кам'янець-Подільський міський Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді
Кам'янська	~27 100	~23 132	2022	Програма підтримки внутрішньо переміщених осіб на 2022-2026 роки, Міський центр зайнятості
Київська	дані відсутні	200	2022	Програма «Турбота. Назустріч киянам» в Управлінні соціального захисту населення Дарницького району
Коломийська	14 500	3 000	2022	Єдиний центр надання реабілітаційних і соціальних послуг
Кременчуцька	31 365	10 700	увесь час	Дані обліку Управління соцзахисту населення Крюківського району
Криворізька	72 366	~36 000	увесь час	Управління праці та соціального захисту, департаменту соціальної політики
Кропивницька	26 234	~1 385	не вказаний	Дані Департаменту соціальної політики Кропивницької міської ради щодо проживання в тимчасових прихистках, Територіальний центр
Луцька	~76 000 ⁴	22 000	2022	Управління соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Луцької міської ради
Львівська	107 500	~36 000	2022	ЦНАП
Мукачівська	~7 000			дані відсутні
Обухівська	~8 600	9 047	2022	Управління соціального захисту населення виконавчого комітету Обухівської міської ради

² символом ~ відмічені показники, які не охоплюють реальну кількість ВПО в громаді, через слеш (/) показники, надані різними експертами

³ символом ~ відмічені показники, які охоплюють кількість користувачів окремих послуг

⁴ Дані по Волинській області.

Кількість зареєстрованих ВПО у громаді

Кількість користувачів з числа ВПО

Період збору даних

Громада				Джерела даних
Полтавська	~60 000	26 257	2022	Управління соціального захисту, грошова допомога на проживання
Рівненська	15 896	~14 073	2022	Кількість ВПО, які отримали харчування, продуктові набори, матеріальну допомогу, відшкодування вартості поховання, послуги реабілітації в центрі «Крок»
Тернопільська	30 233 / 29 989	47 463	не вказаний	Кількість ВПО, які отримали гуманітарну допомогу, медичні послуги та пільгове харчування дітей у школах і дитсадках
Ужгородська	~28 000	16 348	2022	Центр соціальних служб
Уманська	~12 800	~8 100	2022	Управління праці та соціального захисту
Хмельницька	39 263 / 37 765	31 652	2022	ЦНАП
Червоноградська	~6 800	~2 223	2022	Територіальний центр, Центр соціальних служб
Черкаська	<30 000	дані відсутні		Управління розвитку соціальної сфери Черкаської міської ради
Чернівецька	44 925	дані відсутні		Департамент соціальної політики Чернівецької міської ради

Отримувачі соціальних послуг із числа ВПО в усіх громадах — здебільшого жінки.

Основні канали отримання інформації про послуги: Facebook-сторінки та Telegram-канали установ. Також називали номери гарячих ліній і буклети, які можна отримати в центрах надання послуг.

Дискримінація в контексті отримання соціальних послуг ВПО зафіксовано тільки в окремих громадах. Так, наприклад, у Тернопільській та Обухівській громадах переселенцям обмежили доступ до користування програмами «Турбота», в Чернівецькій — доступ до матеріальних виплат за програмою «Захист». У решті громад для отримання послуги достатньо надати довідку ВПО.

Зазвичай потреби переселенців у громадах враховують шляхом проведення опитування серед ВПО, які приходять до установ зареєструватися або отримати послугу. Таким чином вдається визначити актуальні запити ВПО. До прикладу, такий підхід задекларували представники Житомирської, Кам'янець-Подільської, Кременчуцької, Луцької та Полтавської громад.

Зафіксовані випадки, коли для розробки політик для ВПО їхні потреби враховували на основі громадських слухань, в яких брали участь переселенці та релоковані громадські організації.

Найбільш затребувані послуги серед ВПО — натуральна допомога (продукти харчування, одяг, гігієнічні засоби тощо), тимчасове розміщення та допомога з пошуком житла, адресна матеріальна допомога (зокрема відшкодування витрат на лікування), психологічні консультації, стаціонарний догляд і догляд вдома (для переселенців похилого віку та осіб з інвалідністю), відновлення документів, консультації інформаційного центру та допомога з працевлаштуванням.

Організації та установи, що надають допомогу ВПО у громадах

 інші організації/установи

Громада	Наявність		Перелік наявних організацій/установ
	ради ВПО		
Білоцерківська	—	+	ГО «Сонях»
Вінницька	—	+	Центр підтримки переселенців «Я – Маріуполь»
Дніпровська	—	—	
Житомирська	—	+	ГО «Мир на долоні»
Івано-Франківська	—	+	ГО «Маріуполь», «Донбас»
Кам'янець-Подільська	+	—	
Кам'янська	+	+	Назви не ідентифіковані
Київська	—	—	
Коломийська	—	+	ГО «Фенікс» (невідомо, чи функціонує зараз)
Кременчуцька	—	+	Громадська організація активістів з м. Попасна
Криворізька	+	+	ГО «Егіда Центр», ГО «Я – Маріуполь»
Кропивницька	—	+	ГО «Я – Маріуполь», «Вік щастя», «Університет третього віку», Слов'янський культурний центр «Gogle 87»
Луцька	—	+	БФ «ССС»
Львівська	—	+	Центр підтримки внутрішньо переміщених осіб
Мукачівська	+	—	
Обухівська	—	—	
Полтавська	+	+	Робоча група з питань ВПО
Рівненська	—	+	Центр зайнятості м. Слов'янськ
Тернопільська	+	+	Штаб по роботі з внутрішньо переміщеними особами
Ужгородська	+	+	Координаційна рада з питань внутрішньо переміщених осіб
Уманська	—	+	ГО «Слов'янські мрії», ГО «Чарівний пендель», ініціативна група зі створення ГО «Рада ВПО» та «Умань – наш дім», ГО «Шлях добра», хаб «Авдіївка. Вільні люди. Так було, так буде»
Хмельницька	+	+	«Я – Маріуполь»
Червоноградська	+	+	ГО «Дій-Я-Ти», ГО «Міст 3.10», «Карітас Краматорськ»
Черкаська	+	—	
Чернівецька	+	+	Кар'єрний хаб «ВОНА», хаб «Вільна», Резиденція молоді

Ради ВПО діють у Кам'янець-Подільській, Кам'янській, Криворізькій, Ужгородській, Черкаській і Чернівецькій громадах. До їх складу часто входять представники місцевої влади, громадських організацій і самі переселенці.

У громадах, де Ради ВПО немає, розглядають її створення. Втім, у деяких територіальних громадах цю ідею відкинули взагалі (як-от в Обухівській і Полтавській громадах).

Називали також інші форми самоврядування, зокрема ГО, які переселенці утворили безпосередньо у громаді, релоковані ГО, релоковані установи, працевлаштування в органи місцевого самоврядування.

Про склад за гендерною ознакою установ висловлювалися респонденти невеликої кількості громад. Однак ті, які володіють такою інформацією, вказували, що учасниками різноманітних форм самоврядування є переважно жінки.

Серед запропонованих способів подальшого залучення переселенців до самоврядування — наступні:

- працевлаштування ВПО у громаді;
- проведення культурних заходів;
- співпраця з громадськими організаціями, заснованими переселенцями;
- визначення зацікавлених у самоврядуванні переселенців і проведення з ними співбесід для включення в цільові групи управлінь міста;
- залучення ВПО до Ради ВПО;
- створення ради релокованих бізнесів;
- інтеграція дітей ВПО в місцеві заклади освіти.

www.yednanniazaradyii.org.ua

Це дослідження стало можливим в межах програми «Єднання заради дії», що реалізується IREX разом з Благодійним фондом «Стабілізешен суппорт сервісез» та за підтримки Державного департаменту США.